

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emil Ekdahl Norling

Skiljenämnds behörighet över utomobligatoriska tvistefrågor

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Moa De Lucia Dahlbeck

Termin: HT 2015

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	5
1.3 Problemformulering och avgränsningar	5
1.4 Metod och material	6
1.5 Disposition	6
1.6 Begrepp och termer	6
1.6.1 Blandad kompetens	6
1.6.2 Separabilitetsdoktrinen	6
1.6.3 Rättegångshinder	7
1.6.4 Utomobligatoriska tvistefrågor	7
1.6.5 Påståendedoktrinen	7
2 BEHÖRIGHET: SKILJENÄMND ELLER DOMSTOL	8
2.1 Rätten till en rättvis rättegång	8
2.2 Skiljeavtalets ingående	9
2.3 Skiljeavtalets rättsverkningar	9
3 SKILJEAVTALS OBJEKTIVA OMFATTNING	11
3.1 Inledning	11
3.2 Allmän avtalstolkning	12
3.3 Tolkning av skiljeavtal	12
3.4 Extensiv eller restriktiv tolkning	13
3.5 Kravet på ett konkretiserat rättsförhållande	14
3.6 Utomobligatoriska tvistefrågor i praxis	15
3.6.1 Utomobligatoriska tvistefrågor utom skiljeavtals omfattning	15
3.6.2 Utomobligatoriska tvistefrågor inom skiljeavtals omfattning	17

4	BLANDAD KOMPETENS	18
4.1	Inledning	18
4.2	Uppdelade tvister	18
4.3	Sammanhållen prövning	19
5	ANKNYTNINGSDOKTRINEN	21
5.1	Inledning	21
5.2	NJA 2007 s 475	21
5.3	NJA 2008 s 120	22
5.4	NJA 2010 s 734	23
5.5	Andra avgöranden	25
6	INTERNATIONELL UTBLICK	27
6.1	Inledning	27
6.2	Tolkning av skiljeavtal	27
6.3	Utomobligatoriska tvister	29
7	AVSLUTNING	31
7.1	Diskussion	31
7.2	Slutsatser	32
7.2.1	De lege lata	32
7.2.2	De lege ferenda	33
	BILAGA A	34
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	35
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	39

Summary

Disputes covered by the scope of a valid arbitration agreement are inadmissible in public court in the Swedish legal system. An arbitration agreement is an accepted waiver from the right to a fair trial in art 6.1 ECHR. Judgment of the scope of an arbitration clause consequently is of essential importance. This is particularly true with a claim in tort, which occurs outside of a legal relationship. In an investigation by initiative of the Swedish government completed recently, the Inquiry arrives to the conclusion that the problem ought to continue to be resolved in judicial practice. However, judging from the debate among scholars, precedents seem to be ambiguous. Thus motivating a further study of the topic and the question of this thesis: In what cases can a claim in tort be covered by the scope of an arbitration agreement?

The main findings are as following. When a dispute consists of various questions with divided competence between public court and arbitration, the litigation shall be divided regardless of the connection between the questions. Nevertheless, the scope of an arbitration clause has in several precedents been extended to include claims in tort. Most often in cases when such a question arose as a part of a contractual dispute. A precedent from 2010 clarified that a new independent legal relationship cannot be covered by the scope of an arbitration clause. Only leaving a possibility for exceptions in special circumstances. This is due to the requirement in the Swedish arbitration act; an arbitration agreement must refer to a defined legal relationship. A new independent legal relationship is another than the one defined in the arbitration agreement. The precedent does not, however, give guidelines for which special circumstances that must be present for an exception to be made. Finally, one possibility remains for a dispute neither contractual nor completely non-contractual to be arbitrated: The application of a regulation of tort outside of the contractual relationship, which not in itself can be regarded as a new independent legal relationship.

Sammanfattning

Skiljeavtalet är ett dispositivt rättegångshinder och ett tillåtet avstående från rätten till domstolsprövning. Bedömningen av vilka tvister som omfattas av ett giltigt skiljeavtal är därför av väsentlig betydelse. Problemet illustreras särskilt tydligt när utomobligatoriska tvister bedöms vara omfattade av skiljenämnds behörighet, eftersom dessa uppstår utanför avtalsförhållandet. I ett nyligen färdigställt betänkande, anser utredaren att problemet framöver fortsatt bör lösas i rättstillämpningen. Praxis är dock inte entydig, att döma av diskussionen i doktrin. Det är därför motiverat med en genomlysning av problemet och den fråga som valts för uppsatsen: I vilken utsträckning kan ett framåtsyftande skiljeavtal omfatta utomobligatoriska tvister?

Resultaten och slutsatserna av undersökningen är följande. När en tvist består av flera frågor och behörigheten över dessa är delad mellan domstol och skiljenämnd, ska en uppdelning ske trots ett samband mellan tvistefrågorna. Skiljeavtalets omfattning har däremot kommit att vidgas i ett flertal fall och därmed inneslutit utomobligatoriska tvistefrågor. Ofta sker detta när en utomobligatorisk fråga prövas som ett led i bedömningen av en inomobligatorisk tvist. Av ett rättsfall från 2010 klagas en definitiv gräns för en sådan utvidgning, när frågan rör ett nytt självständigt rättsförhållande kan detta inte annat än i undantagsfall omfattas. Detta följer av att lagen kräver att ett skiljeavtal endast kan avse en tvist om ett i avtalet angivet rättsförhållande, ett nytt självständigt rättsförhållande är ett annat än det i skiljeavtalet angivna. Det saknas emellertid ledning för vilka omständigheter som måste föreligga för ett sådant undantagsfall ska vara för handen. Slutligen finns en möjlighet för en fråga som varken är inomobligatorisk eller renodlat utomobligatorisk att prövas i skiljenämnd: Tillämpning av lagregler utanför ett kontraktsförhållande, som i sig själv inte kan anses utgöra ett nytt självständigt rättsförhållande.

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolen
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
EKMR	Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
LSF	Lag (1999:116) om skiljeförfarande
Prop	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
SOU	Statens offentliga utredningar
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Rätten till domstolsprövning stadgas i artikel 6.1 Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (EKMR) och tillkommer var och en som vill få sina civila rättigheter och skyldigheter prövade. En huvudprincip inom processrätten är att parter inte kan träffa processrättsliga avtal.¹ Skiljeavtalet är ett undantag från denna huvudregel,² vilket enligt 10 kap 17 a § RB och 4 § lag (1999:116) om skiljeförfarande (LSF) utgör ett dispositivt rättegångshinder och leder vid svarandens invändning till att domstol ska avvisa en tvist som omfattas av dess räckvidd.

Skiljeavtalet kan därmed hindra möjligheten för en part att få sin sak prövad i allmän domstol, som hänvisas till att föra tvisten till skiljeförfarande. Emellertid är skiljeavtalet ett godtagat undantag från rätten till en rättvis rättegång.³ Bedömningen av vilka tvister ett skiljeavtal omfattar har därför stor vikt. I propositionen till nuvarande LSF uttalar lagstiftaren att problemet bäst lämpas att lösas i rättstillämpningen.⁴ I den utredning av en ny skiljeförfarandelag som nyligen färdigställts, finner utredaren ingen anledning att frånga den slutsatsen, eftersom det gäller en fråga som HD flera gånger med utförliga motiveringar prövat.⁵

Att döma av en intensiv debatt i doktrin är praxis inte entydig, emellertid har diskussionerna de senaste åren avtagit. Det faktum att den nya utredningen uttalar att problemet även framöver bör lösas i rättstillämpningen, gör det antagligt att vi inom överskådlig tid inte får en förnyad lagstiftning. Detta motiverar en undersökning av frågan för att

---

¹ Westberg 2013, s 283.

² Ekelöf, Edelstam & Pauli 2015, s 14.

³ Danelius 2012, s 196.

⁴ Prop 1998/99:35 s 72.

⁵ SOU 2015:37 s 166.

försöka förutse hur bedömningen av ett skiljeavtals omfattning kommer att tillämpas framöver, samt vilka uppfattningar som kan finnas för hur rätten bör tillämpas härnäst.

1.2 Syfte

Det övergripande syftet är att i ljuset av rätten till en rättvis rättegång i art 6.1 EKMR, undersöka var gränsen går mellan allmän domstols behörighet och skiljenämnds behörighet.

1.3 Problemformulering och avgränsningar

Frågan om inskränkning av rätten till domstolsprövning är särskilt tydligt illustrerad när tvisten gäller en fråga som avtal ej ingått om. Fokus i uppsatsen är därför att undersöka i vilka fall en utomobligatorisk grund, exempelvis ersättningsanspråk grundat på lag och inte på kontraktet där skiljeklausulen ingår, kan bedömas gå under skiljenämnds behörighet när tvist uppstår efter skiljeavtalets ingående. Det vill säga, i vilken utsträckning kan ett framåsyftande skiljeavtal omfatta utomobligatoriska tvister.

Andra problem som kan uppstå vid bedömningen av ett skiljeavtals omfattning bortses därmed ifrån, exempelvis frågan om vilka parter som är bundna av ett skiljeavtal. När överenskommelse om att lösa en utomobligatorisk tvist sker i efterhand har part möjlighet att överblicka verkningarna av skiljeavtalet. Vidare anges i 1 § tredje stycket LSF uttryckligen att skiljemän har behörighet över konkurrensrättens civilrättsliga verkningar. Dessa situationer kommer därför inte att behandlas.

Den processrättsliga påståendedoktrinen (Se avsnitt 1.6.5) är alltför omfattande att behandla i uppsatsen och kommer att lämnas utanför.

1.4 Metod och material

Då problemformuleringen avser gällande rätt kommer rättsdogmatisk metod att tillämpas. Till grund för analysen av det rättsliga problemet ligger således författningstext, förarbeten och praxis, vilka har belysts med hjälp av doktrin och tidskrifter. Som underlag till resonemang de lege ferenda, har därutöver utländsk doktrin tagits till stöd.

1.5 Disposition

Inledningsvis behandlas rätten till en rättvis rättegång och hur det förhåller sig till skiljeavtalet och dess rättsverkningar. Därefter görs en överblick av två aspekter av skiljenämnds behörighet, tolkningen av ett skiljeavtals omfattning, samt frågan om blandad kompetens. Efter det följer en behandling av anknytningsdoktrinen, som har föreslagits öppna för prövning av utomobligatoriska tvister i skiljeförfarande med stöd i ett framåsyftande skiljeavtal. Doktrinen har betydelse för såväl skiljeavtals omfattning som för situationen med blandad kompetens, de rättsfall som har relevans för denna kommer därför att refereras särskilt i avsnitt 5. I avsnitt 6 sker en internationell utblick som underlag för diskussion de lege ferenda. Slutligen diskuteras resultaten av rättsundersökningen, med efterföljande slutsatser.

1.6 Begrepp och termer

1.6.1 Blandad kompetens

När en tvist består av flera tvistefrågor varav vissa hör till skiljemäns behörighet och andra till domstols behörighet, föreligger en situation med blandad kompetens.

1.6.2 Separabilitetsdoktrinen

En skiljeklausuls giltighet bedöms vid behörighetsbedömningen som ett avtal fristående från det huvudavtal där klausulen är intagen, vilket följer av separabilitetsdoktrinen som framgår av 3 § LSF.

1.6.3 Rättegångshinder

Med termerna processhinder och rättegångshinder avses ett rättsfaktum som medför att ett käromål ska avvisas.⁶

1.6.4 Utomobligatoriska tvistefrågor

Begreppet utomobligatoriska tvistefrågor avser tvistefrågor utanför ett kontraktsförhållande, när ett anspråk grundas på tillämpningen av lag och inte på avtal.

1.6.5 Påståendedoktrinen

Påståendedoktrinen innebär att käranden inte behöver bevisa sådana rättsfakta som åberopas som grund för domstols behörighet.⁷ Dessa omständigheter ska godtas, såvida de inte är uppenbart ogrundade.⁸

---

⁶ Ekelöf, Edelstam & Pauli 2015, s 11.

⁷ Heuman JT 2009/10 s 336; Prop 1998/99:37 s 163.

⁸ NJA 2005 s 586.

2 Behörighet: Skiljenämnd eller domstol

2.1 Rätten till en rättvis rättegång

EKMR är svensk lag enligt lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Lag eller föreskrift får enligt 2 kap 19 § RF inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden enligt konventionen. I art 6.1 EKMR stadgas rätten åt var och en till en rättvis rättegång vid prövningen av dennes civila rättigheter och skyldigheter. Art 6.1 är den artikel i konventionen som föranlett flest domstolsavgöranden i svensk domstol, måhända har detta sin förklaring i att det innan 2011 saknades en motsvarande rättighet i regeringsformen.⁹

Två krav följer av art 6.1 EKMR: Dels att den nationella rättsordningen ska garantera en tillgång till domstolar, och dels att dessa ska uppfylla vissa fundamentala rättssäkerhetsprinciper.¹⁰ Några exempel på sådana principer är att part har rätt att bli hörd av domstolen och att få framföra sina ståndpunkter,¹¹ att parterna ska vara likställda i processen med tillgång till samma information och material,¹² och att både domstolsförfarandet och domens avkunnande ska vara offentligt.¹³

Det är tänkbart att rättsprövningen i ett skiljeförfarande uppfyller kraven på en rättvis rättegång och att den därmed är likvärdig en domstolsprövning,¹⁴ Europadomstolen har nämligen inte utvecklat ett sammanhållet koncept på

---

⁹ Cameron 2014, s 100.

¹⁰ Mellqvist & Wirdemark 2012, s 44.

¹¹ Danelius 2012, s 245.

¹² Danelius 2012, s 246–247.

¹³ Lindell 2012, s 62; Mellqvist & Wirdemark 2012, s 45.

¹⁴ Westberg 2013, s 170–171; SOU 2007:26 s 172.

vad en domstol är.¹⁵ En skiljedom kan inte överklagas på materiell grund,¹⁶ men även prövning i en instans anses uppfylla rätten till domstolsprövning i art 6.1 EKMR.¹⁷ Emellertid är inte kravet på ett offentligt förfarande uppfyllt vid prövning i skiljenämnd, då skiljeförfarandet normalt är hemligt.¹⁸

Oavsett vilka slutsatser som dras av en sådan diskussion, anses skiljeavtalet vara ett accepterat avstående från rätten till en rättvis rättegång.¹⁹ Ett krav som ställs är dock att ett avstående är frivilligt,²⁰ varför en oförutsebar utvidgning av skiljeavtalets omfattning kan anses strida mot art 6.1 EKMR.

2.2 Skiljeavtalets ingående

Vid prövning av skiljeavtalets giltighet tas utgångspunkt i allmänna avtalsrättsliga regler.²¹ Vidare saknas i Sverige ett krav på skriftlighet i 1 § LSF, till skillnad från New York konventionen och den så kallade Modellagen.²² Sverige skiljer sig därmed från många andra länder.²³

2.3 Skiljeavtalets rättsverkningar

I utredningen som föregick LSF beskrevs skiljeavtalet som ett civilrättsligt avtal med processuella rättsverkningar.²⁴ Regeringen uttryckte sig annorlunda: ”Skiljeavtalet kan beskrivas som ett blandat avtal med både processrättsliga och civilrättsliga verkningar.”²⁵ Utan att gå in i frågan hur

---

¹⁵ Westberg 2013, s 39.

¹⁶ Westberg 2013, s 477–478.

¹⁷ Mellqvist & Wirdemark 2012, s 45.

¹⁸ Lindell 2012, s 612; Mellqvist & Wirdemark 2012, s 162.

¹⁹ Danelius 2012, s 196; *Transado-Transportes Fluviais do Sado mot Portugal*; NJA 1994 s 712 II.

²⁰ Danelius 2012, s 197.

²¹ Prop 1998/99:35 s 48.

²² Skriftlighet föreskrivs i New York konventionen, vilken innehåller förutsättningarna för att konventionsstaterna ska vara förpliktade att verkställa skiljedom, se Ramberg 2006, s 70; Modellagen är resultatet av FN:s handelsrättskommissions, UNCITRAL, arbete för att harmonisera nationella skiljeförfarandelagar.

²³ Heuman 1999, s 49.

²⁴ SOU 1994:81 s 77.

²⁵ Prop 1998/99:35 s 48.

skiljeavtalet ska definieras, kan det konstateras att skiljeavtalet har säregna processuella rättsverkningar.

Det är en grundläggande princip i svensk rättsordning att processuella överenskommelser är ogiltiga, såvida inte lagstöd finns för motsatsen.²⁶ Parterna har därför som utgångspunkt inte möjlighet att disponera över vad som utgör processhinder.²⁷ Skiljeavtalet utgör dock ett lagstadgat undantag från denna princip enligt 10 kap 17 a § RB och 4 § LSF. Av dessa bestämmelser framgår att skiljeavtalet utgör ett dispositivt rättegångshinder i allmän domstol. Detta innebär att domstolen ej självmant, ex officio, undersöker förekomsten av ett skiljeavtal. Först vid svarandens invändning medför skiljeavtalet att målet ska avvisas.

Skiljeavtalet innebär en inskränkning i rätten till en domstolsprövning, och går i detta hänseende längre än andra processuella överenskommelser som utgör undantag från huvudregeln. Ett exempel är prorogationsklausuler som innebär att prövningen hänvisas till ett forum, men inte att domstolsprövningen i sig hindras.²⁸

När skiljenämnden i enlighet med 2 § LSF prövar sin egen behörighet står skiljemännen inför samma bedömningsproblematik som när allmän domstol ska bedöma om ett åberopat skiljeavtal utgör rättegångshinder, en prövning av skiljeavtalets giltighet samt omfattningen av detsamma.

---

²⁶ Ekelöf, Edelstam & Pauli 2015, s 14; Westberg 2013, s 283.

²⁷ Ekelöf, Edelstam & Pauli 2015, s 14.

²⁸ Ekelöf, Edelstam & Pauli 2015, s 27.

3 Skiljeavtals objektiva omfattning

3.1 Inledning

Skiljeavtalets funktion som avstående av domstolsprövning innebär att behörigheten över de tvister som omfattas av skiljeavtal tillkommer skiljenämnd. Mellan två parter, som har ett avtal med skiljeklausul, kan en tvist uppstå där grunderna endast delvis omfattas av skiljeavtalet. Som exempel kan anges när ersättningskrav grundat på lag åberopas till följd av ett handlande som har nära anknytning till ett avtal med skiljeklausul mellan samma parter. Sådana tvistefrågor med samband sinsemellan kan medföra svåra bedömningsfrågor vid prövningen av ett skiljeavtals omfattning.

När ett bindande skiljeavtal föreligger och huvudtvisten omfattas av detta, kan problemet med uppdelade tvister lösas genom att skiljeavtalet tolkas extensivt och bedöms innesluta angränsande tvistefrågor, eller genom att sammanläggning tillåts ske av tvistefrågorna även i en situation där behörigheten över tvistefrågorna tillkommer olika forum. När bedömning av vilka tvistefrågor som omfattas av ett åberopat skiljeavtal sker, det vill säga en prövning av skiljeavtalets objektiva omfattning,²⁹ uppstår två problem: Tolkningen av skiljeavtalets omfattning, samt huruvida resultatet av tolkningen uppfyller kravet på ett angivet rättsförhållande i 1 § första stycket 2 meningen LSF.³⁰

Vid tolkning av omfattningen av ett skiljeavtal gäller allmänna avtalstolkningsprinciper,³¹ vilka därför kortfattat berörs nedan.

---

²⁹ Lindskog, Skiljeförfarande, I:0-6.1.1

³⁰ Lindskog, Skiljeförfarande, I:0-6.2.2

³¹ Lindell 2012, s 614; Heuman 1999, s 73.

3.2 Allmän avtalstolkning

Avtalstolkningens huvudsakliga uppgift är att fastställa parternas gemensamma avsikt vid tidpunkten för avtalsslutet. Den gemensamma partsviljan gäller nämligen som avtalets innehåll, oavsett om avtalsinnehållet är oklart eller till och med felaktigt.³² Vid allmän avtalstolkning görs en helhetsbedömning bland annat av vad parterna uttryckligen sagt och skrivit, deras underförstådda antaganden, syfte och ändamål med avtalet samt parternas beteende vid förhandling och fullgörande av avtalet.³³ Ofta är situationen sådan att parterna har haft en gemensam partsavsikt, men en otydlighet eller ett misstag i en klausul visar sig falla ut till ena partens förmån i en föreliggande tvist, varför denne hävdar en avvikande innebörd från den ursprungliga avsikten.³⁴ Det är därför sällan lätt att utreda den gemensamma partsviljan.

3.3 Tolkning av skiljeavtal

Den vanligaste typen av skiljeavtal är i form av en klausul i slutet på ett kontrakt,³⁵ sådana skiljeklausuler är ofta standardiserade och mycket kortfattade.³⁶ Det är därför svårt att med hjälp av ordalydelsen avgöra omfattning av skiljeavtalet ifråga. Detta gäller särskilt för tvister som har samband med, men inte är direkt hänförliga till huvudavtalet. Exempelvis situationen då två sammanhängande avtal har ingåtts, men endast det ena innehåller en skiljeklausul och tvisten hänför sig till det andra avtalet, eller när grunden som åberopas är utomobligatorisk.³⁷ Normalt är annars avtalets ordalydelse den självklara utgångspunkten för fastställande av avtalets innehåll.³⁸

---

³² Bernitz 2013, s 83.

³³ Ramberg & Ramberg 2014, s 143.

³⁴ Lehrberg 1995, s 10, 17.

³⁵ Heuman 1999, s 47; Lindskog, Skiljeförfarande, 0:1.4.4.

³⁶ Born 2014, s 1325; Se SCC:s modellklausul i Bilaga A.

³⁷ Heuman 1999, s 83, 92.

³⁸ Ramberg & Ramberg 2014, s 144–145; NJA 2007 s 35; NJA 2013 s 271.

Heuman menar att det kan vara vanskligt att tolka normala skiljeklausuler på lösa antaganden om partsavsikten och att det saknas exempel på sådan tolkning i HD:s praxis, men att det är tänkbart att individuellt utformade klausuler kan tolkas på detta vis.³⁹

Skiljeklausuler tolkas därför ofta med mindre fokus på ordalydelsen och mer vikt läggs på det materiella avtalet.⁴⁰ Det ska noteras att separabilitetsdoktrinen endast tar sikte på giltigheten av skiljeavtalet, doktrinen hindrar därför inte att de materiella reglerna i huvudavtalet kan ge vägledning i bedömningen av ett skiljeavtals omfattning.⁴¹

3.4 Extensiv eller restriktiv tolkning

Det har i doktrin förekommit olika uppfattningar om skiljeavtal ska tolkas extensivt eller restriktivt, huvudargumentet för en restriktiv tolkning har gått ut på att skiljeavtalet utgör en inskränkning av rätten till domstolsprövning.⁴² Heuman menar dock att det saknas stöd för en restriktiv tolkning i HD:s praxis.⁴³ Lindell anser, i likhet därmed, att en restriktiv syn på tolkningen inte längre är förhärskande, åtminstone inte i tvister mellan näringsidkare. Han menar att en restriktiv tolkning finns belagd i äldre rättspraxis, men att en riktningförändring skedde i ett rättsfall 1980 där HD hänvisade till att 36 § AvtL införts.⁴⁴ Vid behov kan därmed en skiljeklausul med oskäligen följder jämkas, varför behovet att skydda en part från att bli indragen i ett skiljeförfarande inte längre motiverar en restriktiv tolkning.

Numera finns starkt stöd i doktrin för att det är motiverat med en restriktiv tolkning av giltigheten av skiljeavtalet, men att skiljeavtalets omfattning ska

---

³⁹ Heuman 1999, s 73.

⁴⁰ Heuman JT 2011/12 s 674–675; AD 2012:20.

⁴¹ Heuman 1999, s 82.

⁴² Heuman 1999, s 71; Lindell 2012, s 614–615.

⁴³ Heuman 1999, s 72.

⁴⁴ Lindell 2012, s 615; NJA 1980 s 46; Likt, Madsen 2009, s 102.

tolkas extensivt.⁴⁵ När skiljeavtalet har funnits giltigt är det visat att parterna avsett att lösa sina tvister i ett skiljeförfarande, varmed man kan förmoda att parterna avsett ge skiljemännen en vidsträckt kompetens.⁴⁶ Om det inte klart framgår att avsikten med ett ordval varit att begränsa skiljemännens behörighet, bör man enligt Lindskog kunna presumera att inga begränsningar varit avsedda.⁴⁷

3.5 Kravet på ett konkretiserat rättsförhållande

Av 1 § första stycket 2 meningen LSF följer att ett skiljeavtal får avse framtida tvister om ett rättsförhållande som är angivet i avtalet. Detta stadgande innehåller dels en möjlighet, att parterna kan binda sig till att hänföra även tvister som ännu inte har uppkommit till skiljeförfarande, och dels en begränsning, att tvisten måste gälla ett rättsförhållande som har angivits i förväg. En klausul som hänvisar till tvister med anledning av det avtal där klausulen är intagen uppfyller kravet på ett angivet rättsförhållande.⁴⁸

I förarbetena till LSF uttrycks kravet på ett angivet rättsförhållande som att skiljeavtalet måste konkretiseras till ett visst rättsförhållande.⁴⁹ Parterna kan således inte träffa skiljeavtal beträffande alla framtida tvister dem emellan.⁵⁰ Heuman tolkar bestämmelsen som att lagen inte kräver att rättsförhållandet existerar, men att det kan individualiseras.⁵¹ Lindskog däremot, menar att det i svensk rätt gäller ett krav på ett existerande rättsförhållande, eftersom ett skiljeavtal inte kan ingås i fråga om ett rättsförhållande som då ännu inte har uppkommit.⁵² Kravet på ett konkretiserat rättsförhållande hindrar i

---

⁴⁵ Heuman 1999, s 72; Lindskog, Skiljeförfarande, I:1-5.1.4 fotnot 160; Lindell 2012, s 615.

⁴⁶ Heuman 1999, s 72.

⁴⁷ Lindskog, Skiljeförfarande, I:0-6.2.3.

⁴⁸ Heuman 1999, s 47.

⁴⁹ Prop 1998/99:35 s 212; SOU 1994:81 s 257.

⁵⁰ Prop 1998/99:35 s 212.

⁵¹ Heuman 1999, s 48.

⁵² Lindskog, Skiljeförfarande, I:0-8.1.1 fotnot 2 och I:1-5.2.4 fotnot 189.

normalfallet att en utomobligatorisk tvist prövas i skiljeförfarande, eftersom ett utomobligatoriskt rättsförhållande är ett annat än det kontraktsrättsliga rättsförhållande som är angivet i skiljeavtalet.⁵³

3.6 Utomobligatoriska tvistefrågor i praxis

3.6.1 Utomobligatoriska tvistefrågor utom skiljeavtals omfattning

När utomobligatoriska grunder eller invändningar åberopats i praxis har skiljeavtalet normalt inte kommit att omfatta dessa, några exempel ska här gås igenom för att undersöka hur utomobligatoriska tvistefrågor hanterats i rättstillämpningen.

I ett fall från 1973 tvistades om bättre rätt till en uppfinning. Svaranden åberopade två alternativa invändningar, dels att han själv gjort uppfinningen och dels att han förvärvat rätt att i eget namn söka patent genom ett avtal där skiljeklausul var intagen. HD bedömde att behörighet över den avtalsrättsliga frågan tillkom skiljemän, medan den utomobligatoriska frågan om vem som gjort uppfinningen skulle prövas av domstol.⁵⁴

Ett annat avgörande av HD befäste praxis att ett utomobligatoriskt ersättningsanspråk inte omfattas av en skiljeklausul. I målet yrkade käranden skadestånd grundat på intrång i dennes mönsterrätt. Svaranden invände att han enligt ett licensavtal parterna emellan haft rätt till de åtgärder som tvisten gällde, svaranden åberopade vidare en skiljeklausul intagen i licensavtalet och yrkade att kärandens talan skulle avvisas. HD uttalade att då käranden inte i någon mån stöder sin talan på licensavtalet, hänför sig skiljeklausulen endast till svarandens invändning och åberopandet av densamme kan inte få leda till att käromålet omedelbart avvisas. HD förde inga resonemang om samband eller kausalitet mellan

---

⁵³ Heuman JT 2011/12 s 666.

⁵⁴ NJA 1973 s 480.

grunderna och huvudavtalet i domskälen, varför den uttryckta rättsregeln förefaller gälla oavsett ett eventuellt nära samband till avtalet ifråga.⁵⁵

Några intressanta hovrättsfall kan också nämnas. I ett fall om personligt ansvar för styrelseledamöter fann hovrätten att bedömningen av deras ansvar enligt aktiebolagslagen skulle bedömas av domstol, men inte den del av talan som grundades på ett kontrakt med skiljeklausul. Hovrätten hänvisade till HD:s resonemang i 1982 års avgörande om mönsterrätt, och dömde i enlighet med detta.⁵⁶

I ett annat fall påstod en arbetsgivare att brott, med nära anknytning till tjänsteutövning, hade begåtts av en VD. Arbetsgivaren grundade sin skadeståndstalan bland annat på att VD:n olovligen tagit utrustning från företagaren och sålt för egen vinning. Skadestånd åberopades med stöd i lag, tvistens grunder var följaktligen utomobligatoriska. VD:n yrkade att tvisten till följd av en skiljeklausul i ett anställningsavtal skulle avvisas. Hovrätten uttalade att skiljeklausulen till sin ordalydelse förvisso hade en vidare omfattning än tillkomst, tolkning och tillämpning av huvudavtalet. Skiljeklausulen ansågs emellertid inte utgöra rättegångshinder för tvisten eftersom brott inte utgjorde ett ur anställningsavtalet härflytande rättsförhållande. Vidare fördes ett resonemang angående partsavsikten, där hovrätten uttryckte att en arbetsgivare knappast kan tänkas vilja ingå ett anställningsavtal med någon, om det finns behov av att reglera frågan om tvistlösning till följd av straffbara handlingar av den anställde, som riktas mot arbetsgivaren.⁵⁷

Slutligen kan nämnas ett hovrättsfall som gällde frågan om ett ersättningsyrkande som grundades på utsökningsbalken. Kärandebolaget hade förorsakats skada genom att motparten under ett skiljeförfarande utverkat en säkerhetsåtgärd som sedermera upphävdes av hovrätten, då åtgärden inte var ägnad att säkerställa sökandens rätt. Rätten ansåg att

---

⁵⁵ NJA 1982 s 738; Om fallet, se Heuman 1999, s 82–83.

⁵⁶ RH 1991:16; Om fallet, se Heuman 1999, s 77.

⁵⁷ RH 1994:45.

yrkandet rörde ett utomobligatoriskt skadestånd, varför skiljemän inte ansågs behöriga.⁵⁸

3.6.2 Utomobligatoriska tvistefrågor inom skiljeavtals omfattning

Även om utomobligatoriska tvistefrågor som huvudregel inte omfattas, finns flera exempel där anspråk grundade på lag kommit att omfattas.

I ett fall från arbetsdomstolen ansågs en skiljeklausul omfatta frågan om stridsåtgärders tillåtlighet. Tvisten rörde en blockads tillåtlighet dels enligt ett kollektivtal, en inomobligatorisk fråga, och dels enligt kollektivavtalslagen, en utomobligatorisk fråga. Arbetsdomstolen ansåg att en uppdelning av tvistefrågorna vore föga naturlig och att det därför hade krävts särskilda skäl för att anta att det var avsikten med skiljeklausulen. Några sådana skäl förekom inte i målet. Ytterligare en anledning för sammanhållen prövning gavs dock, nämligen att kollektivavtalslagens skadestandsregler är tillämpliga vid brott mot lag såväl som mot avtal. Av dessa skäl var prövningen av stridsåtgärdens legitimitet enligt lag och enligt avtal så nära sammanbundna att arbetsdomstolen fann att hela tvisten omfattades av skiljeavtalet, och domstol var därmed inte behörig att pröva talan.⁵⁹

Ett senare avgörande från arbetsdomstolen gällde en skiljeklausul avseende tvister om tolkning, tillämpning och giltigheten av det anställningsavtal där klausulen var intagen. Brott mot anställningsskyddslagens regler om turordning ansågs tillhöra frågan om avtalets giltighet, varför skiljeklausulen omfattade tvisten.⁶⁰

---

⁵⁸ Svea hovrätt Mål nr Ö 4586-06; Heuman JT 2009/10 s 361.

⁵⁹ AD 1973:13.

⁶⁰ AD 2008:29; Lindskog, Skiljeförfarande, I:0-6.2.3.

4 Blandad kompetens

4.1 Inledning

I en situation med blandad kompetens kan problem med turordning uppstå,⁶¹ exempelvis när den ena tvistefrågan är beroende av utgången av den andra. När ett och samma saksammanhang åberopas till stöd för talan, samtidigt som det finns alternativt tillämpliga rättsregler, kan blandad kompetens också leda till den processekonomiskt olämpliga lösningen med parallella processer. I praxis har sådana problem ibland hanterats med vilandeförklaring av mål⁶² och ibland genom att villkorade domar har meddelats.⁶³ Av intresse att undvika dessa problem uppstår frågan om en sammanläggning kan ske, en fråga som ska behandlas nedan.

4.2 Uppdelade tvister

Huvudregeln vid blandad kompetens är att sammanhängande tvistefrågor ska avgöras i två olika forum, trots att det föreligger ett samband däremellan.⁶⁴ Detta följer av praxis,⁶⁵ såväl som av förarbeten.⁶⁶

I förarbetena till skiljeförfarandelagen iaktogs att den opraktiska konsekvensen kunde uppstå, att en tvist till viss del ska prövas av skiljemän och till en annan del av domstol.⁶⁷ Det övervägdes i propositionen om ett slags sammanläggningsbestämmelse borde införas, vilken skulle innebära att antingen domstol eller skiljemän kunde pröva tvisten i sin helhet när en tvist endast delvis är omfattad av ett skiljeavtal. Slutsatsen var dock att denna behörighetskonflikt fortsatt får lösas i rättstillämpningen. Det ansågs

---

⁶¹ Om turordningsproblem, se Heuman 1999, s 81, 188–189.

⁶² NJA 1984 s 229.

⁶³ NJA 1973 s 480; Heuman 1999, s 81.

⁶⁴ Lindskog, Skiljeförfarande, I:0-8.1.1.

⁶⁵ NJA 1973 s 480; NJA 1982 s 738; NJA 2003 s 3.

⁶⁶ Prop 1998/99:35 s 75 f; SOU 1994:81, s 100.

⁶⁷ Prop 1998/99:35 s 71; SOU 1994:81 s 100.

gå alltför långt att i sådana fall antingen låta skiljeavtalet förfalla, och pröva tvisten i allmän domstol, eller tvinga in part i ett skiljeförfarande utan stöd av ett skiljeavtal som omfattar hela tvisten. Det motiverades vidare med att det i varje enskilt fall skulle krävas ett slags skönsmässig bedömning av lämpligheten av en sammanläggning.⁶⁸

I NJA 1982 s 738 bedömdes att kärandens utomobligatoriska grund hörde till domstols behörighet, medan skiljemän skulle pröva svarandens kontraktuella invändningar.⁶⁹ Detta rättsfall brukar anges som ett typexempel på att uppdelning av tvistefrågor som huvudregel ska ske vid blandad kompetens.⁷⁰

I ett senare rättsfall ansåg HD att ett konkursbo i kontraktuella frågor var bundet av ett skiljeavtal som förelåg mellan konkursgäldenären och borgenären, medan övriga frågor skulle prövas av domstol.⁷¹ Även i NJA 2008 s 120 delades tvistefrågorna upp. Den del av yrkandet som bedömdes vara omfattad av skiljeklausul avvisades av domstolen, vilket ledde till en uppsplittring av tvisten. Fallen visar att regeln om uppdelning gäller även om det medför särskilda olägenheter i det enskilda fallet.⁷²

4.3 Sammanhållen prövning

Trots en tydlig huvudregel finns exempel på undantag i praxis. Ett fall i hovrätten kan nämnas, vilket ledde till en sammanhållen prövning i allmän domstol. Utgången berodde på väldigt specifika omständigheter. Käranden hade åberopat tre grunder, varav den tredje var utomobligatorisk. Den sista grunden ansågs ha så nära anknytning till avtalet att hela tvisten bedömdes vara omfattad av skiljeklausulen. Emellertid avsåg svarandens invändning om rättegångshinder endast två av de åberopade grunderna. Hovrätten

---

⁶⁸ Prop 1998/99:35 s 72.

⁶⁹ NJA 1982 s 738 (Fallet berörs även i avsnitt 3.6.1).

⁷⁰ Waerme SvJT 2010 s 714; Lindskog, Skiljeförfarande, I:0-8.1.1; Heuman JT 2009/10 s 352, 356.

⁷¹ NJA 2003 s 3.

⁷² Om NJA 2003 s 3, se Lindskog, Skiljeförfarande, I:0-8.1.1 fotnot 2.

menade att övervägande skäl talade för att svaranden inte på detta vis skulle tillåtas dela upp tvisten, av denna anledning ansåg hovrätten att tingsrätten skulle anses behörig beträffande hela tvisten.⁷³ Lindskog anser till följd av de speciella processuella omständigheterna, att avgörandet knappast står i strid mot huvudregeln om delad kompetens.⁷⁴

I AD 1973:13, även avsnitt 3.6.2, ansågs en situation med blandad kompetens som så föga naturlig, att den inte utan särskilda skäl kan antas vara åsyftad med en skiljeklausul. Domskälen gällde följaktligen tolkningen av partsavsikten med en skiljeklausul, att det som nu skulle föreligga en huvudregel om delad kompetens berördes inte.⁷⁵

---

⁷³ SvJT 1979 ref s 9.

⁷⁴ Lindskog, Skiljeförfarande, I:0-8.1.1.1 fotnot 6.

⁷⁵ Se också RH 1987:66.

5 Anknytningsdoktrinen

5.1 Inledning

HD har genom rättsfallen NJA 2007 s 475 och NJA 2008 s 120 ansetts etablera en anknytningsdoktrin som har förefallit öppna för prövning av utomobligatoriska tvistefrågor i skiljeförfarande.⁷⁶ Vilket har föranlett mycket diskussion i doktrin.⁷⁷ Innebörden av doktrinen har av Heuman beskrivits som att en skiljenämnd inte endast är behörig att pröva tvister som faller under huvudavtalet, utan även frågor som har anknytning till detta avtal.⁷⁸

Frågan att undersöka är om det i ljuset av ny praxis är fortsatt befogat att tala om en anknytningsdoktrin, och i så fall vilken grad av samband eller anknytning som krävs för att en sammanhållen tvist ska få äga rum.

5.2 NJA 2007 s 475

Bakgrunden i NJA 2007 s 475 var följande: Käranden hade ett nyttjanderättsavtal som gällde bland annat grus och sten från ett angivet markområde tillhörande svaranden. Avtalet innehöll en skiljeklausul med lydelsen ”Eventuella tvister avgörs enligt lag om skiljedom”.⁷⁹ Käranden väckte talan och yrkade ersättning, varav de två första grunderna var kontraktsrättsliga, medan den tredje grunden var utomobligatorisk och gick ut på att en representant för svaranden hade ansökt om tåktillstånd och då gjort sig skyldig till oredligt förfarande. Kärande gjorde alltså gällande att svaranden i egenskap av arbetsgivare var skadeståndsskyldig.

---

⁷⁶ Heuman JT 2009/10 s 337, 339; Waerme SvJT 2010 s 719.

⁷⁷ Se Schöldström JT 2007/08 s 467, JT 2008/09 s 689 och Forssell, Wallin, JT 2007/08 s 943.

⁷⁸ Heuman JT 2009/10 s 337; Även Waerme SvJT 2010 s 719 och Madsen SvJT 2013 s 730 utgår från en liknande betydelse.

⁷⁹ NJA 2007 s 475.

HD meddelade prövningstillstånd endast ifråga om den utomobligatoriska grunden. Skiljeklausulen tolkades av HD så att alla tvister som hade anknytning till nyttjanderättsavtalet skulle avgöras av skiljemän. Bedömningen motiverades med att även om ersättningsanspråket grundar sig på vållande genom brott, hade de faktiska omständigheter som åberopades direkt anknytning till nyttjanderättsavtalet. Vidare med att då kärandens övriga grunder enligt lagakraftvunnet beslut skulle prövas av skiljemän, borde även den tredje grunden anses omfattad av skiljeklausulen.⁸⁰

Lindskog har uttryckt sig mycket kritiskt om 2007 års fall⁸¹ och är av uppfattningen att anknytningsdoktrinen inte existerar, eftersom ett skiljeavtal inte kan ingås för ett rättsförhållande som inte har uppkommit, vilket är fallet när ett brott inträffar efter skiljeavtalets ingående.⁸² Han menar att det av HD:s motivering inte framgår om HD underkände påståendedoktrinen, avsåg att etablera ett undantag från huvudregeln vid blandad kompetens, vidgade skiljeavtal till att omfatta utomobligatoriskt ansvar, eller om avgörandet motiverades av någon annan anledning.⁸³ Fallet fick även kritik av Schöldström, som bland annat menade att vagheten i ordet anknytning gjorde det tveksamt om avgörandet var förenligt med kravet på ett angivet rättsförhållande.⁸⁴

5.3 NJA 2008 s 120

I ett avgörande år 2008 tillämpades åter ett anknytningskriterium. Fallet gällde en tvist mellan en färjeoperatör och ett kommunalt hamnbolag. Färjebolaget utformade sin talan utan att åberopa det investeringsavtal parterna emellan som innehöll skiljeklausul. Istället grundades yrkandet, nedsättning av de hamnavgifter som det kommunala bolaget tagit ut, dels på

---

⁸⁰ NJA 2007 s 475.

⁸¹ ”Motiveringen är exceptionellt knapphändig och fallet är närmast att betrakta som rättsförstörande.”, se Lindskog, Skiljeförfarande, I:1-5.2.1.

⁸² Lindskog, Skiljeförfarande, I:1-5.2.1, fotnot 169 som hänvisar till I:1-5.2.4, fotnot 189.

⁸³ Lindskog, Skiljeförfarande, I:1-5.2.1 fotnot 169.

⁸⁴ Schöldström JT 2007/08 s 470–471.

att det totala uttaget av avgifter stred mot den kommunala självkostnadsprincipen, och dels med hänvisning till att hamnbolaget missbrukat sin dominerande ställning. De sakomständigheter som åberopades hänförde sig dock till avtalets fullgörande. HD ansåg att färjebolaget inte mot svarandens bestridande kan komma ifrån sitt åtagande om skiljeförfarande och uttalade att till den del den yrkade nedsättningen avsåg avgifter som reglerats i investeringsavtalet, ”hade yrkandet så stark anknytning till avtalet att talan i den delen måste anses vara omfattad av skiljeklausulen”.⁸⁵

Av 2008 års fall följer att NJA 2007 s 475 inte förändrade principen om uppdelning vid blandad kompetens. Anknytningskriteriet tillämpades utan att det angavs som förutsättning att tvisten skulle lösas i samma forum. Tillämpningen av anknytningskriteriet ledde tvärtom till att tvistefrågorna delades upp på olika forum. Heuman menade därför att fallet innebar en vidgning av anknytningsdoktrinen.⁸⁶

En annan ståndpunkt framförs av Lindskog. Han menar att skiljeavtalet bedömdes omfatta utomobligatoriska grunder till följd av att det var fråga om invändningar mot ett krav, och att sådana som regel måste anses angå samma rättsförhållande som kravet och omfattas därför av ett skiljeavtal som gäller för detta. Därav skulle följa att anknytningsargumentet var överflödigt, och fallet varken vidgade eller fastslog anknytningsdoktrinen.⁸⁷

5.4 NJA 2010 s 734

I NJA 2010 s 734 rörde tvisten en prorogationsklausul, på grund av de principiella likheterna tog dock HD möjligheten att uttala sig även om skiljeavtal. Fallet gällde ett konkursbo som förde en återvinningstalan avseende gäldenärens avtal. Konkursboet åberopade en prorogationsklausul intagen i det kontrakt som förelåg mellan parterna. Eftersom en

---

⁸⁵ NJA 2008 s 120.

⁸⁶ Heuman JT 2009/10 s 359.

⁸⁷ Lindskog, Skiljeförfarande, I:1-5.2.3.

återvinningstalan inte grundas på avtal, utan är ett anspråk grundat på lag ansåg HD att talan närmast var av utomobligatorisk karaktär. HD uttalade att ett samband mellan det omtvistade rättsförhållandet och ett annat av ett prorogations- eller skiljeavtal omfattat rättsförhållande, inte annat än i vissa särskilda fall och under mycket speciella förhållanden kan föranleda att ett tvistlösningsavtal, såsom ett skiljeavtal, utsträcks att omfatta det omtvistade rättsförhållandet. HD tillade att ett sådant undantagsfall ansågs föreligga i NJA 2007 s 475.⁸⁸

Heuman, som får anses som en förespråkare för att tvistefrågor med samband löses i ett forum⁸⁹ har ansett att praxis efter NJA 2010 s 734 måste omvärderas och granskas kritiskt.⁹⁰ Angående denna praxis refererar han till en artikel av Schöldström, vilken är en rättsfallskommentar till NJA 2007 s 475 som är det prejudikat som avses.⁹¹ Enligt honom visar rättsfallet att kravet på att skiljeavtalet ska avse ett bestämt rättsförhållande inte får förbises, utan måste prövas med noggrannhet. Heuman menar att 2007 års fall öppnade en möjlighet för ett nytt självständigt rättsförhållande, med nära samband till ett avtal, att omfattas av en däri intagen skiljeklausul,⁹² men att utrymmet för sambandstvister efter 2010 års fall är mycket litet.⁹³

Rättsläget efter NJA 2010 s 734 och NJA 2007 s 475 är, enligt Lindskog, att när en och samma rättsföljd kan grundas såväl på huvudavtalet som på en utomobligatorisk rättsregel, en utomobligatoriskt grundad talan endast i undantagsfall omfattas av skiljeavtalet och då förutsätta goda processuella skäl.⁹⁴ Ett exempel på sådana skäl är, i enlighet med 2007 års fall, om övriga grunder enligt lagakraftvunnet beslut ska prövas i ett bestämt forum. Lindskog uttrycker det även så, att om en viss rättslig grund omfattas av skiljeavtalet och tvisten inbegriper en kvalificerat närliggande ytterligare

---

⁸⁸ NJA 2010 s 734.

⁸⁹ Heuman 1999, s 72, 80–83, 93; Heuman JT 2014/15 s 455–458.

⁹⁰ Heuman JT 2011/12 s 665.

⁹¹ JT 2011/12 s 665; Schöldström JT 2007/08 s 470 ff.

⁹² Heuman JT 2011/12 s 665.

⁹³ Heuman 2014/15 s 455.

⁹⁴ Lindskog, Skiljeförfarande, I:1-5.2.1.

grund vilken i princip faller utanför skiljeavtalet, ska trots detta en sammanhållen prövning i skiljeförfarande ske. Han anger som ett typfall på en sådan situation, att de olika rättsgrunderna leder till samma rättsföljd.⁹⁵

5.5 Andra avgöranden

För att utröna om det efter 2010 års fall finns fortsatt stöd för en anknytningsdoktrin, kommer att redogöras för senare avgöranden där sambands- eller anknytningsargument har tillämpats. I ett par rättsfall före nuvarande LSF:s ikraftträdande har en skiljenämnds behörighet utsträckts, med hänvisning till ett nära samband mellan avtal och utomobligatorisk grund.⁹⁶ Att en sammanläggningsbestämmelse uttryckligen ansågs för långtgående i propositionen talar dock starkt för att det kan vara vanskligt att hämta stöd i äldre praxis. I ett hovrättsfall efter NJA 2007 s 734, men innan NJA 2010 s 734, tillämpas anknytningsdoktrinen som argument för att omständigheterna som åberopats härstammar från, eller har samband med huvudavtalet.⁹⁷ Särskilt intressanta är dock de avgöranden som fällt efter 2010 års fall.

I ett hovrättsavgörande tillämpades anknytningsdoktrinen i en tvist med omständigheter liknande 2007 års fall.⁹⁸ Käranden hade yrkat ersättning och åberopat ansvar på grund av brott. Domstolen hänvisade till att det avgörande för behörighetsfrågan inte är parts rättsliga rubricering, utan de faktiska omständigheter som åberopats. Ersättningsanspråket ansågs ha direkt anknytning till avtalsförhållandet, varför talan bedömdes ha så stark anknytning till avtalet där skiljeklausulen var intagen, att talan i den delen måste anses omfattad av skiljeklausulen. Därmed avvisades käromålet. Beslutet överklagades till HD som inte meddelade prövningstillstånd.

---

⁹⁵ Lindskog, Skiljeförfarande, I:0-8.1.1 fotnot 9.

⁹⁶ SvJT 1979 ref s 9; AD 1973:13.

⁹⁷ Hovrätten över Skåne och Blekinge Mål nr T 2520-08.

⁹⁸ Hovrätten över Skåne och Blekinge Mål nr Ö 2126-11.

I ett fall från arbetsdomstolen år 2012 ansågs en tvist om ett skuldebrev omfattas av en skiljeklausul i det anställningsavtal som undertecknades dagen efter.⁹⁹ Skuldebrevet avsåg en förskottsbetalning av lön, varför arbetsdomstolen ansåg att ett anställningsförhållande uppkom redan vid denna överenskommelse. Domstolen resonerade vidare kring att syftet med en sådan ersättning är att en förbindelse uppstår mellan arbetstagare och arbetsgivare, ersättningen utgör en grundläggande förutsättning för anställningsrelationen. Förskottsbetalningen har därmed ett sådant direkt samband med anställningen att den bör ses som en del av anställningsförhållandet och inte som ett självständigt rättsförhållande.

---

⁹⁹ AD 2012:20.

6 Internationell utblick

6.1 Inledning

I förarbetena till LSF uttalas att enhetlighet i regleringen av skiljeförfarandet i olika länder är ett angeläget intresse,¹⁰⁰ dels av hänsyn till internationella parters förväntningar på den svenska skiljemannarättsliga lagstiftningen,¹⁰¹ och dels av hänsyn till att utländska skiljedomar ska kunna verkställas i Sverige till följd av våra förpliktelser enligt New York konventionen.¹⁰² Vid utarbetandet av den svenska skiljeförfarandelagen hade utredningen såväl som regeringen uppfattningen att stor vikt måste tillmätas den internationella ekonomiska integrationen, och att särskilt intresse bör vikas åt Modellagen.¹⁰³ Det är därför motiverat med en internationell överblick för ett resonemang om hur den svenska rätten kan utvecklas.

6.2 Tolkning av skiljeavtal

Frågan om tolkning av skiljeavtals omfattning tillhör det vanligaste problemet i internationell skiljemannarätt, däribland frågan huruvida utomobligatoriska anspråk kan ställas under skiljeförfarande.¹⁰⁴ Det är således inget unikt problem i svensk rätt. Vid tolkning av skiljeavtal tillämpas, precis som i Sverige, nästan uteslutande allmänna avtalsrättsliga principer. Utgångspunkten är vanlig avtalstolkning och inte sällan hänvisas till allmänna rättsgrundsatser.¹⁰⁵

Det är i internationell praxis vanligt med en presumtion till förmån för tvistlösning i ett forum, eftersom rationella kommersiella aktörer antas ha för avsikt att lösa sina tvister i ett enskilt förfarande och inte i flera parallella

---

¹⁰⁰ Prop 1998/99:35 s 46 f.

¹⁰¹ Prop 1998/99:35 s 45.

¹⁰² Prop 1998/99:35 s 34.

¹⁰³ Prop 1998/99:35 s 45.

¹⁰⁴ Born 2014, s 1318.

¹⁰⁵ Born 2014, s 1320–1321.

processer som ger ökade kostnader och fördröjning, samt risk för oförenliga utfall.¹⁰⁶

I en övervägande majoritet av länder med lagar för internationella skiljeförfaranden gäller därför, när ett giltigt skiljeavtal föreligger, en presumtion för skiljeförfarande.¹⁰⁷ Med hänvisning till syftet med internationella konventioner om skiljeförfarande och nationella skiljeförfarandelagar, samt parternas troliga avsikt, tolkas generellt en giltig skiljeklausul extensivt och in dubio utsträcks omfattningen till närliggande tvistefrågor.¹⁰⁸ Detta gäller i stora skiljeförfarandeländer såsom USA, Schweiz, Tyskland och England.¹⁰⁹ Således föreligger internationellt sett en mycket stark presumtion för en extensiv tolkning av skiljeavtal.

I ett internationellt uppmärksammat fall i engelska House of Lords uttalade en av domarna att rationella affärsmän troligast haft för avsikt med en skiljeklausul, att varje tvist som uppkommer ur ett rättsförhållande ska prövas i samma forum. Såvida det inte klart framgår av ordalydelsen att särskilda frågor ska undantas från skiljemännens behörighet.¹¹⁰ Vidare ansåg domstolen att det är dags att dra ett streck för den begreppsjurisprudens¹¹¹ som pågått i praxis. Det uttalas att det vore förhållandevis enkelt för en affärsmän att uttryckligen undanta en viss fråga från skiljeavtalets omfattning, än att domare i ett ords hårfina betydelse söker svaret på frågan om omfattningen.¹¹²

---

¹⁰⁶ Born 2014, s 1319.

¹⁰⁷ Born 2014, s 1320, 1326, 1338

¹⁰⁸ Born 2014, s 1326, 1338.

¹⁰⁹ Born 2014, s 1326, 1331–1333.

¹¹⁰ *Fiona Trust and Holding Corportion v Privalov*, p 13; Blackaby m fl 2015, s 80.

¹¹¹ När en domstol söker svaret på ett juridiskt problem utifrån ett begrepp, som om svaret på problemet låg i själva definitionen av en term eller en rättsregel, Korling & Zamboni, s 42.

¹¹² *Fiona Trust and Holding Corportion v Privalov*, p 17; Blackaby m fl 2015, s 95.

6.3 Utomobligatoriska tvister

Såväl Modellagen som New York konventionen definierar ett skiljeavtal. Gemensamt i båda instrumenten, angående vilka rättsförhållanden som kan anges i en sådan överenskommelse, är uttrycket ”a defined legal relationship, whether contractual or not”.¹¹³ Den svenska lagen innehåller förvisso kravet på ett angivet rättsförhållande, men saknar den uttryckliga acceptansen för en utomobligatorisk tvist. I UNCITRALs kommentar till Modellagen, påpekas att uttrycket ”whether contractual or not” enligt Modellagens förarbeten ska ges en vid tolkning och innefatta alla utomobligatoriska kommersiella tvister som sker i praktiken.¹¹⁴

Vad gäller bakåtsyftande skiljeavtal som avser utomobligatoriska tvister är dessa relativt sett oproblematiska i svensk rätt. Det som är intressant är istället hur omfattningen av framåtsyftande skiljeklausuler bedöms internationellt. Det finns ett flertal exempel på rättsfall, i både kontinentaleuropeiska och angloamerikanska rättssystem, där ersättningsanspråk grundat på lag bedömts omfattas av skiljeklausuler med standardutformning.¹¹⁵

Generellt, menar Born, angriper nationella domstolar problemet med en presumtion för skiljeförfarande med en bedömning från fall till fall.¹¹⁶ Vilket liknar slutsatsen i den svenska propositionen, att det i varje enskilt fall kommer att krävas en skönsmässig bedömning av lämpligheten av en sammanläggning.¹¹⁷ Det är dock inte ovanligt att skiljeavtal utsträcks till att omfatta ersättningsanspråk grundat på lag, i såväl internationella skiljeförfaranden som i nationella domstolsbeslut.¹¹⁸ Försök av myndigheter och domstolar att utveckla generella standarder för att bedöma om sådana

---

¹¹³ New York konventionen Art II; Modellag Art 7.1.

¹¹⁴ Digest on Model Law, s 28; A/CN.9/264, s 21.

¹¹⁵ Se Born 2014, s 1357–1358; *Telecom Italia, SpA v Wholesale Telecom Corp; Mitsubishi Motors Corp v Soler Chrysler-Plymouth, Inc; Sojuznefteexport v JOC Oil Ltd*; Samt Blackaby m fl 2015, s 79; *Kaverit Steel Crane Ltd v Kone Corporation*.

¹¹⁶ Born 2014, s 1358–1359.

¹¹⁷ Prop 1998/99:35 s 72.

¹¹⁸ Born 2014, s 1361.

anspråk faller inom ett skiljeavtals omfattning, tar ofta sikte på de underliggande faktiska omständigheterna samt parternas förmodade avsikt att lösa sina tvister i ett effektivt och centraliserat forum.¹¹⁹ För svensk del utgör NJA 2007 s 475 ett tydligt exempel på en sådan strävan.

---

¹¹⁹ Born 2014, s 1363.

7 Avslutning

7.1 Diskussion

Nyckeln till att förstå när utomobligatoriska tvistefrågor kan prövas i ett skiljeförfarande är rekvisitet angivet rättsförhållande. Är fråga om ett nytt självständigt rättsförhållande, kan inte skiljeklausulen utsträckas till att omfatta detta.¹²⁰ Den öppning som erbjöds av anknytningsdoktrinen i 2007 års fall, har närapå tillslutits genom 2010 års avgörande.

Med hänsyn till att domskälen i NJA 2007 s 475 hänvisar särskilt till att de övriga två grunderna enligt lagakraftvunnet beslut ska prövas i skiljenämnd, tolkar jag HD som att skiljeavtalets omfattning i första hand utsträcktes till följd av de processekonomiska fördelarna med en sammanhållen prövning.

I NJA 2008 s 120 förelåg däremot inga processekonomiska argument för utsträckningen av skiljeavtalets omfattning, varför anknytningsdoktrinen förefaller ha vidgats. Med argumentet att anknytningsargumentet i fallet var överflödigt, verkar Lindskog bortse från den rättsregel som HD explicit tillämpade.¹²¹ Faktum kvarstår, HD tillämpade uttryckligen anknytningskriteriet. Det finns dock goda skäl för att anse att invändningar mot ett krav inte utgör ett självständigt rättsförhållande, vilket skulle motivera att kravet på ett angivet rättsförhållande inte hindrade tillämpningen av anknytningskriteriet i 2008 års avgörande. En möjlighet återstår, som inte begränsas av domskälen i 2010 års fall: Tillämpning av lagregler vilka inte är av inomobligatorisk, men inte heller av renodlat utomobligatorisk art, kan omfattas av skiljenämnds behörighet.¹²² I enlighet med NJA 2008 s 120 kan ett sådant fall vara när de sakomständigheter som åberopas i allt väsentligt hänför sig fullgörandet av avtalsförpliktelse.

---

¹²⁰ Heuman JT 2011/12 s 665, 672.

¹²¹ Angående texttrogenhet vid utläsandet av en rättsregel: Westberg, *Prejudikattolkningens ABC*. I: Festskrift till Anna Christensen, s 595 f.

¹²² Heuman JT 2014/15 s 457.

Avgörande för behörigheten är nämligen inte parts rättsliga rubricering, utan de faktiska omständigheter som åberopats.¹²³ En utomobligatoriskt rubricerad talan kan således visa sig vara inomobligatorisk, och därmed omfattas av skiljeavtalet.

7.2 Slutsatser

7.2.1 De lege lata

Skiljeavtal har av flera olika skäl utsträckts till att omfatta en utomobligatorisk tvistefråga. Exempelvis när part medvetet söker dela upp en tvist, när prövning av samma åtgärd ska ske enligt såväl lag som avtal, eller när utomobligatoriska tvistefrågor utgjort en del i prövningen av ett avtal, såsom avtalets giltighet.

Utrymmet att utsträcka ett skiljeavtals omfattning till en utomobligatorisk tvistefråga, som utgör ett nytt självständigt rättsförhållande, är efter NJA 2010 s 734 emellertid mycket smalt. Det är fråga om utpräglade undantagsfall. Domskälen i 2010 års fall ger ingen ledning för vilka ”särskilda fall” och ”mycket speciella förhållanden” som krävs för en sådan utvidgning av skiljeavtalets omfattning. Frågan verkar framöver böra bedömas genom en helhetsbedömning. Exempel på omständigheter som har framhållits i praxis är:

- Den utomobligatoriska grunden har samma rättsföljd som den inomobligatoriska.
- Processekonomiska skäl.
- Kausalitet mellan avtalet och den händelse som vållat tvisten.
- Det finns en anknytning mellan yrkandet och/eller de faktiska omständigheter som åberopats, och huvudavtalet.

---

¹²³ Heuman 1999, s 93; AD 1972:30.

Hur många av dessa omständigheter som måste föreligga, eller vilken styrka de måste ha, är oklart. Därutöver följer av NJA 2008 s 120 att när talan gäller tillämpning av lagregler utanför huvudavtalet, men de faktiska omständigheter som åberopas hänför sig till avtalets fullgörande, skiljenämnd likväl kan vara behörig.

7.2.2 De lege ferenda

Av framförallt två skäl ser jag en ökad möjlighet till sammanläggning av näraliggande tvister som motiverad, något det verkar krävas lagändring för att genomföra. Den mest troliga partsavsikten hos två kommersiella aktörer som ingår ett skiljeavtal är att de avser föra samtliga tvister som uppkommer, knutna till huvudavtalet, till skiljeförfarande. Ett skiljeavtal vars ordalydelse omfattar framtida utomobligatoriska tvister, hindras dock i dagsläget av kravet på ett angivet rättsförhållande. Vidare är det oönskat med alltför stora skillnader mellan svensk och utländsk skiljemannarätt, då utländska parter förväntningar på den svenska skiljemannarätten knappast är att föra sina tvister i multipla processer.

Det ekonomiska såväl som tidsmässiga intresset i att undvika parallella processer talar starkt för en utvidgning av skiljeavtalets omfattning. Rätten till domstolsprövning är en grundläggande rättighet, att utan stöd i en frivillig handling tillåta en inskränkning av denna är uteslutet. Om två parter befinner sig i skiljeförfarande gällande inomobligatoriska grunder, är det emellertid knappast en oförutsebar inskränkning av parts rätt till domstolsprövning om skiljemännen ges behörighet över en tvist med nära samband till huvudtvisten.

Bilaga A

MODELLKLAUSUL

Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut

Tvister som uppstår i anledning av detta avtal ska slutligt
avgöras genom skiljedom enligt Skiljedomregler för
Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Proposition 1998/99:35. *Ny lag om skiljeförfarande.*

SOU 1994:81. *Ny lag om skiljeförfarande.*

SOU 2007:26. *Alternativ tvistlösning.*

SOU 2015:37. *Översyn av lagen om skiljeförfarande.*

Litteratur

Bernitz, U, *Standardavtalsrätt*, 8 uppl, Norstedts Juridik, Stockholm 2013

Born, G, *International Commercial Arbitration, Volume 1: International Arbitration Agreements*, 2 ed, Kluwer Law International, New York 2014

Cameron, I, *An Introduction to the European Convention on Human Rights*, 7 ed, Iustus Förlag, Uppsala 2014

Danelius, H, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 4 uppl, Norstedts Juridik, Stockholm 2012

Ekelöf, P-O, Edelstam, H, Pauli, M, *Rättegång: Andra häftet*, 9 uppl, Norstedts Juridik, Stockholm 2015

Heuman, L, *Skiljemannarätt*, 1 uppl, Norstedts Juridik, Stockholm 1999

Korling, F, Zamboni, M, *Juridisk metodlära*, 1 uppl, Studentlitteratur, Lund 2013

Lehrberg, B, *Avtalstolkning*, 1 uppl, Fritzes Förlag, Stockholm 1995

Lindell, B, *Civilprocessen – rättegång samt skiljeförfarande och medling*, 3 uppl, Iustus Förlag, Uppsala 2012

Madsen, F, *Skiljeförfarande i Sverige*, 2 uppl, Jure Förlag, Stockholm 2009

Mellqvist, Mikael, Wirdemark, Kristina, *Processrätt – grunderna för domstolsprocessen*, 2 uppl, Iustus Förlag, 2, Uppsala 2012

Ramberg, J, *Affärstvister och konfliktlösning*, Industrilitteratur, Lidingö 2006

Ramberg, J & Ramberg, C, *Allmän avtalsrätt*, 9 uppl, Norstedts Juridik, Stockholm 2014

Blackaby, N, Hunter, M, Partasides, C, Redfern, A, *International Arbitration*, 6 ed, Oxford University Press, Oxford 2015

Westberg, P, *Civilrättskipning*, 2 uppl, Norstedts Juridik, Stockholm 2013

Westberg, P, *Prejudikattolkningens ABC. I: Festskrift till Anna Christensen*, Juristförlaget, Lund 2000

Artiklar

Forsell, H, Wallin, M, *Skiljeförfarande eller domstolsförfarande? Kommentar till en rättsanalys*, JT 2007/08 s 943–946

Heuman, L, *Vilken beviskravs betydelse har separabilitetsprincipen, påståendedoktrinen och anknytningsdoktrinen för bedömningen av behörighetsfrågor inom skiljedomsrätten?*, JT 2009/10 s 335–361

Heuman, L, *Bevisbördan för skiljeavtal och tolkningsresonemang som grund för skiljebundenhet*, JT 2011/2012 s 650–680

Heuman, L, *Översyn av lagen om skiljeförfarande*, JT 2014/15 s 439–466

Madsen, F, *Påståendedoktrin eller anknytningsdoktrin*, SvJT 2013 s 730–750

Schöldström, P, *Skiljeklausul som rättegångshinder för olika rättsliga grunder*, JT 2007/08 s 467–474

Schöldström, P, *Skiljeförfarande eller domstolsförfarande? Replik till en kommentar*, JT 2008/09 s 689–691

Waerme, D, *Behörighetsproblematiken i tvist som endast delvis omfattas av skiljeavtal*, SvJT 2010 s 714–725

Elektronisk litteratur

Lindskog, S, *Skiljeförfarande: En kommentar*, version 1 maj, Zeteo 2014 (4 januari 2016). Kommentar till Lag (1999:116) om skiljeförfarande.

Övriga källor

A/CN.9/264, 25 March 1985. Analytical commentary on draft text of a model law on international commercial arbitration (hämtad 4 januari 2016)

<http://www.uncitral.org/uncitral/en/commission/sessions/18th.html>

[Cit A/CN.9/264]

UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration (hämtad 4 januari 2016)

<http://www.uncitral.org/pdf/english/clout/MAL-digest-2012-e.pdf>

[Cit Digest on Model Law]

UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, 21 June 1985, with amendments as adopted in 2006 (hämtad 4 januari 2016)

https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf

[Cit Modellagen]

Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, signed 10 June 1958 (the New York Convention).

<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/New-York-Convention-E.pdf>

[Cit New York konventionen]

Stockholms Handelskammars Skiljeinstitutets modellklausul (hämtad den 4 januari 2016)

<http://sccinstitute.se/tvistlosning/modellklausuler/svenska/>

[Cit SCC:s modellklausul]

Rättsfallsförteckning

Arbetsdomstolen

AD 1972:30

AD 1973:13

AD 2008:29

AD 2012:20

Nytt Juridiskt Arkiv

NJA 1973 s 480

NJA 1980 s 46

NJA 1982 s 738

NJA 1984 s 229

NJA 1994 s 712 II

NJA 2003 s 3

NJA 2005 s 586

NJA 2007 s 35

NJA 2007 s 475

NJA 2008 s 120

NJA 2010 s 734

NJA 2013 s 271

Rättsfall från Hovrätterna

SvJT 1979 ref s 9

RH 1987:66

RH 1991:16

RH 1994:45

Ej refererade rättsfall

Svea hovrätt Mål nr Ö 4586-06

Hovrätten över Skåne och Blekinge Mål nr T 2520-08

Hovrätten över Skåne och Blekinge Mål nr Ö 2126-11

Övriga rättsfall

Fiona Trust and Holding Corporation v Privalov [2007].

EWCA Civ 20. Court of Appeal, den 24 januari 2007;

UKHL 40. House of Lords, United Kingdom, den 17 oktober 2007

Kaverit Steel Crane Ltd v Kone Corporation, 1992 ABCA 7.

Alberta Court of Appeal, Canada, den 16 januari 1992

Mitsubishi Motors Corp v Soler Chrysler-Plymouth, Inc, 473 US 614, 626

(US S Ct 1985). Supreme Court, USA, den 2 juli 1985

Sojuznefteexport v JOC Oil Ltd, XV YB Comm Arb 384, 427 (Bermuda Ct

App 1989) (1990). Court of Appeal, Bermuda, den 7 juli 1989

Telecom Italia, SpA v Wholesale Telecom Corp, 248 F.3d 1109, 1114 (11th

Cir 2001). Court of Appeals, USA, den 18 april 2001

Transado-Transportes Fluviaes do Sado mot Portugal, mål nr 35943/02,

Europadomstolen, den 16 december 2003